

Силабус курсу:

УКРАЇНСЬКА ДІАЛЕКТОЛОГІЯ

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Ступінь вищої освіти:	бакалавр
Спеціальність:	014.01 «Середня освіта (українська мова та література)»
Рік підготовки:	2
Семестр викладання:	осінній
Кількість кредитів ЄКТС:	4
Мова(-и) викладання:	українська
Вид семестрового контролю	екзамен

Автор курсу та лектор:

доцент, кандидат філологічних наук Глуховцева Ірина Ярославна

вчений ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я та по батькові

доцент кафедри журналістики та українознавчих студій

посада

gluh18@snu.edu.ua

електронна адреса

+38-050-736-85-14

телефон

Viber за
номером
телефону
месенджер

за розкладом

консультації

Викладач лабораторних занять:*

непередбачено

вчений ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я та по-батькові

посада

електронна адреса

телефон

месенджер

консультації

Викладач практичних занять:*

доцент, кандидат філологічних наук Глуховцева Ірина Ярославна

вчений ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я та по батькові

доцент кафедри журналістики та українознавчих студій

посада

gluh18@snu.edu.ua

електронна адреса

+38-050-736-85-14

телефон

Viber за
номером
телефону
месенджер

за розкладом

консультації

Анотація навчального курсу

Цілі вивчення курсу: Метою викладання навчальної дисципліни «Українська діалектологія» є вивчення живої народної мови в усій розмаїтості її місцевих діалектів і говірок, формування національно-мовної особистості студента-філолога, навичок аналізувати діалектні явища.

Результати навчання: Знати: навчальну й наукову літературу з питань курсу; основні терміни діалектології; методи збирання говіркових матеріалів та їх вивчення; найважливіші класифікації говорів української мови; основні фонетичні, морфологічні, синтаксичні та лексичні особливості говорів української мови. Уміти: аналізувати окремі говіркові явища, діалектні тексти (виявляти в них відповідні фонетичні, акцентуаційні, морфологічні, синтаксичні, словотвірні та лексичні риси, належним чином коментувати їх), правильно визначати до якого наріччя, говору й говірки належать досліджувані тексти; записувати фонетичною транскрипцією зв'язні тексти.

Передумови до початку вивчення: Базові знання, отримані при вивченні шкільного курсу «Українська мова», а також курсу «Сучасна українська літературна мова».

Мета курсу (набуті компетентності)

Унаслідок вивчення навчального курсу здобувач вищої освіти набуде таких компетентностей:

ФК1. Здатність формувати компетентного мовця, національно свідому мовну особистість з прагненням до вивчення української мови, яка комунікативно доцільно й виправдано користується засобами мови в різних життєвих ситуаціях і сферах спілкування.

ФК13. Здатність аналізувати мовні одиниці, визначати їх взаємодію та характеризувати мовні явища й процеси, що їх зумовлюють.

ФК14. Здатність застосовувати знання про систему та норми української літературної мови у практиці навчання ЗСО, надавати консультації з дотримання норм літературної мови та культури мови.

Структура курсу

№	Тема	Години (Л/ЛБ/ПЗ)	Стислий зміст	Інструменти і завдання
1.	Українська діалектологія як наука і навчальна дисципліна. Діалекти і літературна мова	денна 2/0/2 заочна 0,5/0/0,5	Предмет і завдання, значення діалектології. Діалекти і літературна мова. Терміни «діалект», «говір», «говірка», «наріччя», «діалектне явище», «ареал», «ізогласа». Короткі відомості з історії української діалектології. Фонетична транскрипція.	Участь в обговоренні
2.	Становлення української діалектології як науки. Сучасні фундаментальні дослідження українських діалектологів	денна 2/0/0 заочна 0,5/0/0	Перші спроби характеристики і класифікації територіальних діалектів української мови (О. Шафонський, О. Павловський та ін.). Огляд праць І. Срезневського, М. Максимовича, І. Вагилевича, Я. Головацького, О. Потебні, І. Верхратського, І. Свенціцького, В. Камінського та класифікація українських говорів О. Соболевського, К. Михальчука, О. Шахматова, А. Кримського, В. Ганцова, Ф. Жилка. Атлас української мови. Загальний огляд діалектологічних	Участь в обговоренні

№	Тема	Години (Л/ЛБ/ПЗ)	Стислий зміст	Інструменти і завдання
			досліджень в Україні у ХХ столітті. Праці з української діалектології зарубіжних учених (К. Дейна, З. Штібер, В. Курашкевич, Л. Деже, В. Латга й ін.).	
3.	Фонетика української діалектної мови. Система вокалізму та консонантизму. Акцентологія	денна 2/0/2 заочна 0,5/0/0,5	Вокалізм. Консонантизм. Фонетичні явища в системі голосних і приголосних фонем українських діалектів. Загальна характеристика складу голосних фонем українських говорів. Характеристика голосних фонем. Загальна характеристика консонантизму українських діалектів. Характеристика приголосних фонем. Фонетичні явища в системі: а) голосних фонем українських діалектів (афереза, вставні голосні, гіперизм); б) приголосних фонем українських діалектів (асиміляція, протеза, метатеза).	Участь в обговоренні Тести
4.	Лексика і фразеологія української діалектної мови. Словотвір	денна 2/0/2 заочна 0,5/0/0	Типи діалектних відмінностей у лексиці. Склад діалектної лексики з погляду її походження. Характерні риси лексики українських діалектів. Нетермінологічна діалектна лексика і фразеологія. Словотвір. Протиставлення говірок на словотворчому рівні. Особливості діалектного словотвору іменників, прикметників, числівників, прислівників, дієслів.	Участь в обговоренні Укладання словникових статей
5.	Морфологічні явища в українських говірках. Іменник. Прикметник. Числівник. Займенник	денна 2/0/2 заочна 0/0/0,5	Морфологія. Іменник. Відмінності в українській діалектній мові в категорії роду, різних відмінкових формах іменників. Відмінності між основними діалектними групами української мови у словотворі іменників. Діалектні відмінності в наголошуванні іменників. Прикметник. Розрізнення твердої і м'якої основи прикметників у різних українських діалектах. Відмінності між українськими діалектами в різних відмінкових формах, ступенюванні та наголошуванні прикметників. Числівник. Відмінності у відмінюванні та фонетичному оформленні простих числівників у різних українських діалектах. Відмінності між українськими діалектами в складних числівниках на позначення десятків. Особливості складних числівників на позначення сотень у різних українських діалектах. Особливості наголошування числівників у різних українських діалектах. Займенник. Особливості й відмінювання займенників у різних українських діалектах. Займенники-артиклі. Особливості в наголошуванні займенників у різних українських діалектах.	Участь в обговоренні Тести

№	Тема	Години (Л/ЛБ/ПЗ)	Стислий зміст	Інструменти і завдання
6.	Морфологічні явища в українських говірках. Дієслово. Дієприкметник. Дієприслівник	денна 2/0/2 заочна 0/0/0,5	Дієслово. Відмінності між українськими діалектами в інфінітивних формах. Форми дійсного, умовного та наказового способу в українській діалектній мові. Минулий і давноминулий час. Словотвір дієслів у різних українських діалектах. Особливості наголошування дієслівних форм в українській діалектній мові. Відмінності між діалектами в дієприкметникових формах. Дієприслівник. Форми на <i>-но</i> , <i>-то</i> в українських говорах.	Участь в обговоренні
7.	Синтаксис простого та складного речень української діалектної мови	денна 2/0/2	Загальна характеристика особливостей синтаксису української діалектної мови. Особливості вживання простого речення в українській діалектній мові. Особливості української діалектної мови в ділянці складносурядного та складнопідрядного речення.	Участь в обговоренні
8.	Наріччя і говори української мови	денна 0/0/2	Українська діалектна мова як ієрархія діалектних одиниць. Північні (поліські) діалекти, межі їх поширення, головні особливості групування поліських говорів. Південно-західні діалекти, межі їх поширення, найважливіші особливості, групування південно-західних діалектів. Південно-східні діалекти, межі їх поширення, головні особливості. Питання про походження південно-східних діалектів.	Участь в обговоренні Презентація

Рекомендована література

Базова:

1. Глібчук Н., Костів О. Українська діалектологія. Львів, ЛА «Піраміда», 2023. 552 с.
2. Гриценко П. Ю. Інформаційний простір діалектного тексту. *Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичний студій*. Київ : КММ, 2015. С. 100–118.
3. Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичний студій. Київ : КММ, 2015. 504 с.
4. Монахова Т. В. Українська діалектологія : посібник. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. 128 с.
5. Сердега Р. Л., Сагаровський А. А. Українська діалектологія : посібник. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 156 с.

Допоміжна:

1. Бідношия Ю. До питання української діалектної текстографії. *Українська мова*. 2005. № 2. С. 107 – 113.
2. Глуховцева К. Д. Динаміка українських східнословобожанських говірок : монографія. Луганськ : Альма-матер, 2005. 594 с.
3. Кобирина Г. Джерела дослідження динаміки акцентуації в українських діалектах. *Українська мова*. 2017. № 1 (61). С. 55 – 65.
4. Колесников А. О. Атлас українських говірок межиріччя Дністра і Дунаю. Ізмаїл : ІРБІС, 2016. 168 с.
5. Леснова В. В. Номінація рис людини в українських східнословобожанських

говірках : монографія. Луганськ : Альма-матер, 2004. 193 с.

6. Мартинова Г. І. Середньонадніпрянський діалект. Фонологія і фонетика : монографія. Черкаси : Тясмин, 2003. 367 с.

7. Матвіяс І. Г. Діалектна основа синтаксису в українській літературній мові. *Мовознавство*. 2007. № 1. С. 38–46.

8. Матвіяс І. Г. Діалектна основа словотвору в українській літературній мові. *Мовознавство*. 2005. № 5. С. 3–14.

9. Матвіяс І. Г. Діалектна основа української літературної мови. *Мовознавство*. 2007. № 6. С. 26–36.

10. Матвіяс І. Г. Проблема визначення українських наріч. *Мовознавство*. 2001. № 2. С. 13–17.

11. Німчук В. «Кодифікувати» нові літературні мови? Зберегти й захистити українські говори! *Українська мова*. 2013. № 3. С. 3–26.

12. Півторак Г. П. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов: Міфи і правда про трьох братів слов'янських зі «спільної колиски». Київ : Академія, 2001. 150 с.

13. Ставицька Л. Аргументи, жаргон, сленг: Соціальна диференціація. Київ : Критика, 2005. 464 с.

14. Східнословобожанські українські говірки: посібник / за ред. проф. П. Ю. Гриценка. Луганськ, 2001. Ч. I. 107 с.

15. Українська мова. Енциклопедія [Електронний ресурс]. Київ : Українська енциклопедія, 2000. URL : <http://izbornyk.org.ua/ukrmova/um.htm>

Діалектні словники

1. Глуховцева К., Леснова В., Ніколаєнко І., Терновська Т., Ужченко В. Словник українських східнословобожанських говірок. Луганськ, 2002. 234 с.

2. Добролюба Г. Красне слово – як золотий ключ : постійні народні порівняння в говірках Середнього Полісся та суміжних територій. Житомир : Волинь, 2003. 160 с.

3. Коваленко Н. Д. Фразеологічний словник подільських і суміжних говірок. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня „Рута”», 2019. 412 с.

4. Словник буковинських говірок / за заг. ред. Н. В. Гуйванюк. Чернівці : Рута, 2005. 688 с.

5. Словник діалектної лексики Луганщини / за ред. З. С. Сікорської. Київ : Шлях, 2002. 224 с.

6. Словник українських говорів Одещини / за ред. О. І. Бондаря. Одеса : Одеський нац. ун-т, 2010. 232 с.

7. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологічний словник східнословобожанських і степових говірок Донбасу. Луганськ : Альма-матер, 2013. 552 с.

8. Чабаненко В. А. Фразеологічний словник говірок Нижньої Наддніпрянщини. Запоріжжя : Стат і Ко, 2001. – 201 с.

Оцінювання курсу

За повністю виконані завдання здобувач вищої освіти може отримати визначену кількість балів:

Інструменти і завдання	Кількість балів
Участь в обговоренні	25
Тести. Укладання словникових статей	20/10
Презентація	10
Контрольна самостійна робота	15
Екзамен	20
Разом	100

Шкала оцінювання здобувачів вищої освіти

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Політика курсу

<i>Плагіат та академічна доброчесність:</i>	Під час виконання практичних завдань здобувачі вищої освіти мають дотримуватися політики академічної доброчесності. Запозичення оформлювати відповідними покликаннями. Списування є забороненим. Результати навчання здобувачів вищої освіти викладач оцінює об'єктивно. Здобувачі вищої освіти самостійно виконують навчальні завдання, завдання поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей).
<i>Завдання і заняття:</i>	Усі завдання, передбачені програмою курсу, мають бути виконані своєчасно й оцінені в спосіб, зазначений вище. Аудиторні заняття здобувачі вищої освіти мають відвідувати регулярно. Пропущені заняття (з будь-яких причин) мають бути відпрацьовані з отриманням відповідної оцінки не пізніше останнього тижня поточного семестру. Через поважну причину (хвороба, академічна мобільність тощо) терміни відпрацювання можуть бути збільшені за письмовим дозволом декана.
<i>Поведінка в аудиторії:</i>	На заняття здобувачі вищої освіти приходять до аудиторії відповідно до розкладу, не запізнюючись. Під час занять: не залишають аудиторію без дозволу викладача; коректно поведуться між собою; вільно висловлюють свої погляди; не заважають викладачеві проводити заняття. Під час контролю знань: не послуговуються зовнішніми джерелами інформації, які заборонено використовувати під час виконання роботи; не можуть розмовляти з іншими здобувачами та порушувати режим тиші в аудиторії; мають право на отримання від викладача роз'яснень про причини отримання низької/незадовільної оцінки.